

Jegyzetlapok a 3K históriájához (2004–2016)

MEZEY László Miklós

Amilyen aggodalommal kezdődött, olyan simán és jól folytatódott a 3K-val (*Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*) összefüggő tizenhárom évnyi históriám.

2003 karácsonya előtt a Könyvtári Intézet Gyűjteményfejlesztési osztálya elkészítette a kéthetente megjelenő *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó folyóirat utolsó számát, ugyanis a következő esztendő elejétől a KELLO Könyvtárellátó Nonprofit Kft. vette át a szerkesztését. Előtte tizenhét éven át voltam az *Új Könyvek* magyar nyelvi, irodalmi és történelmi szakszerkesztője, egy megfogvatkozva is nagyobb szerkesztői csapat tagjaként. 2003. december végén úgy kezdtem meg a kötelező szabadságom, hogy első januári munkanapom majd a 3K szerkesztőségében kezdem meg. Volt bennem némi szorongás, noha jól ismertem a lapot, rendszeres olvasója voltam, alkalmanként szerzője is, illetve akkori főszerkesztőjével, *Vajda Kornéllal* évtizedes múltú és kellemes munkatársi kapcsolatban voltam. Így hát első munkanapomon nem idegen közegbe csöppentem, hanem ismerős társaságba, amelynek tagja volt a főszerkesztőn kívül korábbi főnököm, a már nyugdíjas *Győri Erzsébet*, a napi négy órát vállaló ugyancsak nyugdíjas *Szopori Nagy Lajos* és az

akkor főállású műszaki szerkesztő, *Korpás István*. Közéjük kerültem főállású szerkesztőnek. Ilyen társaságban hamar fölhalálja magát az ember, és szinte zökkenő nélkül folytattam azt, amit az *Új Könyvek*-nél abba kellett hagynom: a „lapcsinálást”, amelyről *Mikszáth Kálmán* óta tudjuk, hogy az egyik legnagyobb földi gyönyörűség. 2004 januárjától nyugdíjba vonulásomig, 2016 decemberéig „csináltam a lapot”, előbb beosztott, majd 2007 nyaratól főszerkesztőként. A vége felé gyakorlatilag egyedül. Ennyit szubjektív bevezetésként.

2004-re már régen kialakult a 3K jellegzetes karaktere. Tudnivaló, hogy a folyóirat 1992 decemberében indult – a megszűnt *Könyvtáros* helyébe lépve –, abban az időben, amikor a nyomtatott sajtó hagyományos funkciója kezdett megváltozni. Ez idő tájt jelent meg és kezdett elterjedni a hazánkban is a számítógép, ettől kezdve mind a szakmai tájékoztató, mind a lapelőállítás egyre inkább elektronikus úton történt. Immár aligha volt értelme annak, hogy a nyomtatott sajtó híreket, eseménytudósításokat nyújtson, efemer anyagokat közöljön. A szerkesztés és a nyomdai átfutás ideje havi lap esetében két hónap is lehet, ez esetben nincs értelme eseménybeszámolókat

közölni, amikor a hírek és tudósítások egy nap után hozzáférhető elektronikus formában. Ezt a paradigmaváltozást jól fölismerte az akkori főszerkesztő, *Bereczky László* és famulusa, Vajda Kornél, így mire én a 3K-hoz kerültem, annak már határozottan kirajzolódott elméleti irányultságú karaktere, amely a szakmai orientációt, a könyvtárszakmai álláspontok közreadását jelentette.

A 3K-nak – az imént röviden vázolt arculatának megfelelően – meg kellett határoznia a maga helyét a könyvtári szaksajtó palettáján. Egyszer az OSZK dísztermében konferenciát rendeztek a könyvtári sajtó kérdéseiről, ahol valamennyi lap fő- és felelős szerkesztője hosszan fejtegette a maga orgánumának koncepcióját. Amikor Vajda Kornélra került a sor, fölépelt a pulpitusra, és ezt mondta: „*Ami rövidebb írás, mint a Könyvtári Figyelő tanulmánya, de hosszabb, mint a Könyvtári Levelező Lap híradása, na, az a 3K.*” Majd meglepetést is kifejező tapsvihár mellett lelépett az emelvényről. Komolyra fordítva a szót: a *Magyar Könyvszemle*, a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* (TMT), a *Könyv és Nevelés* (KÉN), a *Könyvtári Figyelő* (KF), valamint a *Könyvtári Levelező Lap* (KLL) alkotta struktúrában a 3K az esz-szészserű, az igényes tudománypszerszerűsítés stílusát célozta meg. A földolgozandó témák tekintetében viszont – nagyképpen szólva – univerzális volt, hiszen a könyvtártudomány minden ága-boga mellett a háttérterületek sokaságáról is szólt, mint a könyv-, sajtó- és nyomdászattörténet, a helyismeret, a perszonáliák, művelődéspolitiká vagy épp az olvasáspedagógia, a biblioterápia. A lap karakterének jellemzőit így fogalmaztam meg a fönállásának huszadik évfordulóját köszöntő cikkemben: „*a 3K addig elméleti, ameddig az elmélet praktikumra váltható, ameddig az közvetlenül a napi könyvtárosi gyakorlatban hasznosítható. És annyira gyakorlatias, amennyiben a praktikum az elmélet felé mutat. Vagyis a 3K nem csupán a Figyelő és a Levelező Lap közti területen, hanem elmélet és gyakorlat mezsgyéjén is dolgozik: elmélet és gyakorlat kölcsönösségét reprezentálja...*”

Ha egy szakfolyóiratot tisztességesen szerkesztenek, akkor az a lap az adott terület, tudományág teljes és aktuális képét nyújtja. Továbbá egy lap nemcsak tükrre, hanem – a szerkesztők ambíciója szerint – alakítója is a maga tárgyának és korszakának. Egy folyóiratnak ugyanis inspiráló, szellemi erőket megmozgató szerepe is kell, hogy legyen. Magyarán, egyszerre kell az újító törekvéseket és a mába érő hagyományok fönmaradását is szolgálnia. Különösen időszerű volt ez a szándék az ezredforduló táján, amikor sosem

tapasztalt változások következtek be a könyvtárak életében: halványulni kezdett a Gutenberg-galaxis fénye az olvasás és a művelődés égboltján, és fölragyogott a Google-galaxisé. A paradigmaváltás következtében alapvetően megváltozott a könyvtár és főleg a könyvtáros hivatása. Ennek tudatában, e felelősség jegyében úgy kellett a lapot szerkeszteni, hogy összhangba kerüljön múlt és jövő; hogy a szakmai tradíciók és az újdonságok dimenziójában helytálló módon tájékoztassa a 3K az olvasóit. A már említett, 2012-ben megjelent évfordulós cikkben ezt így fogalmaztam meg: „*a mai (nyomtatott) szaksajtó egyik hivatása éppen az lehet, hogy ellenőrzött ismeretek, bizonyított tudás, kipróbált gyakorlatok segítségével a megbízható tudásanyag segítségével orientálhatja a olvasóját az információdömpingben való eligazodásban. (...) Úgy is mondhatnánk, hogy feladata a hiteles tájékoztatás, hivatása az orientálás*”.

A feladatot és hivatást úgy gondoltuk betölteni, hogy a középfaájú esszék, szakcikkek mellett változatos műfajokban (tanulmányok, elméleti és vitacikkek, elemzések, interjúk, portréírások, recenziók, esetenként szépirodalomba hajló művek) közöljük mindama ismereteket, amelyekre egy könyvtárosnak alkalmasint szüksége lehet. Az ismeretek fogalma ez esetben közvetlenül hasznosítható praktikumot és elméleti háttérismeretet, szemhatártágító tudást egyaránt jelenthet. Ezt a változatosságot tükrözte a rovatok rendje. Minden szám élén a *Könyvtárpolitika* egy-két írása állt, tájékoztatást adva a könyvtári világ hazai és nemzetközi trendjeiről. Olyan írások láttak itt nyomdafestéket, amelyek ugyan nem hasznosultak közvetlenül a napi munkavégzésben, de elengedhetetlennek tűntek föl a jövő gyakorlatának kialakításában. A viták színtere a *Fórum* rovat volt; a gyakorlatias kérdéseket és munkatapasztalatokat a *Műhelykérdések* rovatban tárgyalták a szerzők. Az *Extra Hungariam* cikkei a Kárpát-medencén kívül eső területekről hoztak anyagokat; a *Konferenciák* és *Perszonália* rovatcímeik önmagukért beszélnek. A szakmai tradíciók ápolására szolgált a *História* és a *Memento*; a szakma kiadványainak ismertetései a lapszámot lezáró *Könyv* elnevezésű rovatba kerültek. A szigorúan könyvtári területek határainak átlépésére szolgált az *Úton* és a *Napló*, ahová útibeszámolókat, a rokon területek publikációit kerültek, már-már a szépirodalmi igényű megfogalmazású opusokig érően. Ez utóbbiak voltak a szakmától való jóízű elkalandozások fórumai. Amikor 2004-ben beletanultam az önálló szerkesztői munkába, Vajda Kornél – tőle szokatlan határozottsággal – azt mondta: *Könyvtár-*

politikának, Műhelykérdéseknek és Könyv rovatnak minden számban kötelező szerepelnie. A többi, ahogy adódik...

A világért sem mondanám, hogy a lap tartalmának alakításában nincs szerepe a szerkesztőnek, de az biztos, hogy a lap arculatát a szerzői alakítják. A szerkesztő legfőljebb a szerzői gárda alakításán keresztül tud tartalmi kérdésekbe beavatkozni. A munkatársak közössége, ahogyan az a legtöbb folyóirat esetében történni szokott, részint törzs-, részint alkalmi szerzőkből állt. Voltak hűséges, visszatérő írók, és voltak ritkábban szólók. Hogy melyik csoport kiből állt, arra a szerkesztőnek kevés befolyása volt, hiszen a szorgos grafománok távollatása és a ritkán, de annál súlyosabban, hatásosabban szólók ösztökélése néha kevés sikerrel járt. Befolyásom arra lehetett, hogy a különböző rész- és szakterületek képviselői mind kapjanak szót, nyilatkozzanak meg a különböző könyvtártípusok képviselői, írjanak a szaktekintélyeknek számító „nagy öregek” és a törekvő pályakezdők, civil és egyházi könyvtárosok, vidékiek és nagyvárosiak, közművelődési és szakkönyvtárosok. Sok-sok név tolu most az emlékezetembe, rengeteg arc, szerzői alkat; a könyvtárosoké mellett művelődés- és művészettörténészek, egyetemi oktatók, irodalmárok, szociológusok, szerkesztők, pedagógusok, biblioterapeuták, a szakma ismert, nagy nevei és pályakezdő iparkodók, hazaiak, határon túliak, sőt tengeren túliak. Ha a szerzők sokaságának alakulására volt is némi befolyásom, az Élet diktálta aktualitásokra vajmi kevés. Mert a tartalmat számról számra rendre az élet írta, a szerkesztő sokszor csak formát adott a materiának. Kivételt néhány tematikus összeállításunk képezett.

Számos szerző arcéle rémlik föl előttem. Voltak köztük, akik nyomdakész kézirattal örvendeztettek meg. Az írásaikban azért cseréltem ki két kötőszót, hogy lássék, foglalkoztam a szövegeikkel. Voltak olyanok, nem is kevesen, akiknek a gondolatai messze megelőzték az írásuk sebességét, így aztán hiátusok, értelemzavaró kihagyások, sete-suta mondatok maradtak a szövegeikben. Volt azután egy külön típus, akiket én notórius módosítóknak hívtam: miután elküldték a kéziratukat, még háromszor-négyszer föl hívták, ide be kéne még toldani, onnan valamit kihúzni... Volt, akivel egy teljes napon át, sorról sorra haladva egyeztettem minden apró javítást; mások a kéziratuk sorsát nagyvonalúan rám bízták. Voltak filozófiától megihletett elméleti emberek, voltak szigorú statisztikai szemléletűek; voltak igyekvők és határidőt tartani képtelenek. A szerkesztőnek pedig a lapzártá

napijára össze kellett állítania a kész számot. Ezért aztán a kitűzött határnapnál mindig korábbi időpontot adtam meg a szerzőknek, mint „legutolsó napot”. Persze sokan ismerték ezt az ósdi szerkesztői trükköt, így aztán kölcsönösen derültünk azon, ki tud túljárni a másik eszén.

Egy biztos, rengeteg értékes embert ismertem meg a tizenhárom év alatt, és túlnyomó többségükkel élmény volt együtt dolgozni. Ezúton is megköszönöm nekik azt az örömet, amit a lapcsinálás gyönyörűségéhez hoztátettek.

A 3K-t ugyan a szerkesztőség készítette, de mint minden komoly folyóiratnak, nekünk is volt szerkesztőbizottságunk. Ennek elnöke a Könyvtári Intézet mindenkori igazgatója volt, az én időmben *Bartos Éva*, majd *Bánkeszi Katalin*. Az első időszakban a bizottság tagja volt *Biczák Péter*, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár direktora, *Borostyániné Rákóczi Mária*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársa, továbbá a nyugdíjas, ám rendkívül aktív és segítőkész *Győri Erzsébet*, azután a Néprijzi Múzeum könyvtárának vezetője, *Kenyéri Kornélia*, végül, de egyáltalán nem utolsósorban az OSZK nyugalmazott főigazgatója, *Poprády Géza*. A nem túl gyakori, de annál tartalmasabb üléseken mindenki hozta a formáját: *Biczák Péter* rendkívüli szakmai tájékozottságát, könyvtárosi mindentudását, *Rákóczi Mari* lendületes érdeklődését és humorát, illetve a határterületek (pedagógia) ismeretét, *Győri Erzsébet* elképesztően kiterjedt ismereteit és módfelett gyakorlatias tapasztalatait, *Kenyéri Kornélia* már-már aggályos precizitását, *Poprády Géza* csöndes derűjét, halk szavú bölcsességét.

Bármilyen földi gyönyörűség a lapcsinálás, azért ennek élvezete sem volt maradéktalan. Főképp a bürokrácia okozott sok kellemetlenséget. Ennek folyamánként olykor heteket kellett dolgoznom azért, hogy egyáltalán a szerkesztőmunkát végezhessen. Egy időben az OSZK gazdasági vezetése kitalálta, hogy minden egyes lapszám költségvetését, minden egyes példányra lebontva ki kell számítani, beleértve a szerkesztőségi szoba villanyáram fogyasztását is... Ennél súlyosabban esett a latba, hogy 2010 után rendkívül nehézkessé vált a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) pályázati rendszere. Előtte a könyvtári szaklapok számára elkülönített keret összegére lehetett meghívásos pályázaton folyamodni. Ha a szerkesztőség nem követett el komoly formai hibát, az NKA évről évre előre tervezhetően biztosította a megjelenéséhez elégséges forrást. A 2010-es évek elejétől megszűnt a meghívásos pályázatok rendje, az összes

folyóirat, periodikum, így a szakmai lapok ugyanabba a mezőnybe kerültek, ahová a sokkal jobban eladható, piacképesebb orgánusok. Ennek következtében egyenlőtlen verseny alakult ki, és egyre kevesebb pénz jutott a 3K-nak, illetve a *Könyvtári Figyelő*-nek. Az ilyenféle összegekre mondják: az éhenhaláshoz sok, a megélhetéshez kevés. Először a korábban is jelképesnek mondható honoráriumok kifizetését kellett beszüntetnünk, aztán minden más költséget le kellett faragnunk, miközben a bürokrácia ugyancsak megnövekedett. Ráadásul a folyóiratkiadási pályázatok mindig késve, a tárgyév elején jelentek meg, így a lapok koncepciózus tervezése, a következő évfolyam előre elgondolása szinte lehetetlenné vált. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy időről időre nyomdai tendert hirdetett az OSZK, és annak eredményhirdetéséig a megszerkesztett, kész lapszámok nem jelenhettek meg. Így fordult elő több évben is, hogy hónapokig nem jelent meg a 3K, majd csaknem egyszerre három-négy szám. Ami nonszensz, hiszen a periodika attól periodika, hogy rendszeres időközönként lát napvilágot. A 2010 előtti években minden hónap 10-én volt lapzártá, 20-án vittük a kész anyagot nyomdába – előbb pauszra nyomtatva, később elektronikus formában –, és a hónap végén megkaptuk a kész példányokat. Ha gyorsan postáztuk a lapszámokat az előfizetőknek, még a tárgyhónapban eljutott az olvasókhoz.

A másik, számomra nehézséget okozó kérdés az elektronikus verzió előállítása volt. Szerencsémre ennek a technikai részleteivel nem nekem kellett foglalkoznom: végül is kialakult az a gyakorlat, hogy a nyomtatott lapszám megjelenése után fél évvel online is elérhetővé vált. Később már elő lehetett fizetni a 3K elektronikus példányaira is; az előfizető a nyomtatott szám megjelenésekor azonnal hozzáférhetett a teljes szövegű digitális változathoz. A 2010-es évek elején az akkori Kutatási és Módszertani osztály segítségével fölmérést végeztünk az előfizetők körében, amelynek egyik eredménye az volt, hogy az olvasók igen nagy hányada ragaszkodott a nyomtatott lapszámokhoz. Viszont a digitális tér jó lehetőséget adott a lap marketingjének fölélnkítéséhez. Ahogy véglegessé vált egy-egy lapszám anyaga, azonnal meghirdettük a Katalist nevű könyvtári levelezőlistán a tartalomjegyzéket, illetve a Könyvtári Intézet

honlapjára is minden hónapban kitettük az aktuális szám szöveges ajánlóját. Ilyen módon a tényleges megjelenés előtt egy-két héttel tájékoztatni tudtuk az érdeklődőket a nyomdában levő szám várható tartalmáról. Az online teret a nyomtatott 3K marketingje szempontjából hasznosítottuk. Úgy gondoltam, és úgy gondolom most is, hogy a tisztán elektronikus formátumú megjelenés a 3K megszűnéséhez vezetne, ahogyan erre volt példa a könyvtári szaksajtóban; az úgynevezett „változás” lassabb vagy gyorsabb kimúláshoz vezetett: a *Könyvtári Levelező Lap* 2016-ban jelent meg utoljára, a *TMT* pedig néhány lelkes, önfeláldozó munkatárs magánügyévé vált 2020-tól ingyenes online folyóiratként.

Tizenhárom esztendőn át „csináltam” a 3K-t. Erre mondják: ennyi idő még a gályán is sok. Nekem egy percig sem tűnt gályarabságnak, sokkal inkább a mikszáthi meghatározást éreztem magamra érvényesnek: folyamatosan a földi gyönyörűség részese lehettem, hiszen nincs nagyszerűbb érzés, mint egy betűről betűre ismert, általad szerkesztett, még nyomdászagú folyóiratot kézbe venni.

Felhasznált irodalom

- BARTOS Éva. Ami megmaradt...: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ történetének ötödik évtizede. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 20. = 56. (2010) 4., p. 651-654.
- Books and soul [online]: Könyvtárak, önkéntesség, írás és lélek: [Pegán Anita honlapja]. [S.l.]: WordPress.com, [s.n.] Hozzáférhető: <https://booksandsoul.wordpress.com/> [Megtekintve: 2020.02.05]
- GYŐRI Erzsébet. Az utolsó évek. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 20. = 56. (2010) 4., p. 648-650.
- MEZEY László Miklós. Vajda Kornél (1946–2019). == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. (2019) 3., p. 51-52.
- POPRÁDY Géza. Vajda Kornél köszöntése. == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 16. (2007) 7., p. 53.
- TÓTH Máté. A 3K-val kapcsolatos olvasói felmérés eredményei. == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21. (2012) 11., p. 13-15.
- VAJDA Kornél – MEZEY László Miklós. Húszéves a 3K. == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21. (2012) 11., p. 3-12.